מתני' *נשים במועד מענות אבל לא מטפחות ר' ישמעאל אומר הסמוכות למטה מטפחות. בראשי חדשים בחנוכה ובפורים מענות ומטפחות, בזה וזה לא מקוננות, נקבר המת לא מענות ולא מטפחות, איזהו עינוי? שכולן עונות כאחת, קינה=שאחת מדברת וכולן עונות אחריה שנא' °ולמדנה בנותיכם נהי ואשה רעותה קינה" אבל לעתיד לבא הוא אומר °בלע המות לנצח ומחה ה' אלהים דמעה מעל כל פנים וגו'": **גמ'** מאי אמרן? א] אמר רב ויי לאזלא ויי לחבילא, אמר רבא נשי דשכנציב אמרן הכי ויי לאזלא ויי לחבילא ואמר רבא נשי דשכנציב אמרן *גוד גרמא מכבא ונמטי מיא לאנטיכי ואמר רבא נשי דשכנציב אמרן ב] *עטוף וכסו טורי דבר רמי ובר רברבי הוא ואמר רבא נשי דשכנציב אמרן *שייול אצטלא דמלתא לבר חורין דשלימו זוודיה ואמר רבא נשי דשכנציב אמרן ג] רהיט ונפיל אמעברא ויזופתא יזיף ואמר רבא נשי דשכנציב אמרן ד] אתנא תגרי אזבוגי מיבדקו ואמר רבא נשי דשכנציב אמרן ה] מותא כי מותא ומרעין חיבוליא *תניא היה ר"מ אומר °טוב ללכת אל בית אבל וגו' - עד - והחי יתן אל לבו" דברים של מיתה: דיספד יספדוניה, דיקבר יקברוניה, דיטען יטענוניה, דידל ידלוניה ואיכא דאמרי דלא ידל ידלוניה דכתיב °כי טוב אמר לך עלה הנה וגו' ת"ר כשמתו בניו של רבי ישמעאל נכנסו ד' זקנים לנחמו: ר' טרפון ור' יוסי הגלילי ור' אלעזר בן עזריה ור"ע, אמר להם ר' טרפון: דעו שחכם גדול הוא ובקי באגדות אל יכנס אחד מכם לתוך דברי חבירו" אמר ר"ע "ואני אחרון" פתח רבי ישמעאל ואמר "רבו עונותיו תכפוהו אבליו הטריח רבותיו פעם ראשונה ושניה" נענה ר"ט ואמר °ואחיכם כל בית ישראל יבכו את השריפה" והלא דברים ק"ו ומה נדב ואביהוא שלא עשו אלא מצוה אחת דכתיב °ויקריבו בני אהרן את הדם אליו" כך, בניו של ר' ישמעאל על אחת כמה וכמה נענה ר' יוסי הגלילי ואמר °וספדו לו כל ישראל וקברו אותו" והלא דברים ק"ו ומה אביה בן ירבעם שלא עשה אלא דבר אחד טוב דכתיב ביה °יען נמצא בו דבר טוב" כך, בניו של ר' ישמעאל על אחת כמה וכמה מאי "דבר טוב" ר' זירא ור' חיננא בר פפא חד אמר שביטל *משמרתו ועלה לרגל וחד אמר שביטל פרדסאות שהושיב ירבעם אביו על הדרכים שלא יעלו ישראל לרגל נענה ר' אלעזר בן עזריה ואמר °בשלום תמות ובמשרפות אבותיך המלכים הראשונים [אשר היו לפניך כן] ישרפו לך" והלא דברים ק"ו ומה צדקיהו מלך יהודה שלא עשה אלא מצוה אחת שהעלה ירמיה מן הטיט כך בניו של ר' ישמעאל על אחת כמה וכמה נענה ר"ע ואמר °ביום ההוא יגדל המספד בירושלם כמספד הדדרימון [בבקעת מגידו] ואמר רב יוסף אלמלא *תרגומיה דהאי קרא לא הוה ידענא מאי קאמר- בעידנא ההוא יסגי מספדא בירושלם כמספדא דאחאב בר עמרי דקטל יתיה הדדרימון בר טברימון וכמספד דיאשיה בר אמון דקטל יתיה פרעה חגירא בבקעת מגידו" והלא דברים ק"ו ומה אחאב מלך ישראל שלא עשה אלא דבר אחד טוב דכתיב °והמלך היה מעמד במרכבה נכח ארם" כך, בניו של ר' ישמעאל על אחת כמה וכמה א"ל רבא לרבה בר מרי כתיב ביה בצדקיהו "בשלום תמות" וכתיב °ואת עיני צדקיהו עור" א"ל הכי א"ר יוחנן שמת נבוכדנאצר בימיו ואמר רבא לרבה בר מרי כתיב ביה ביאשיהו °לכן הנני אוסיפך על אבותיך ונאספת אל קברותיך בשלום" וכתיב °ויורו היורים למלך יאשיהו" *ואמר רב יהודה אמר רב שעשאוהו ככברה? א"ל הכי א"ר יוחנן שלא חרב בית המקדש בימיו. א"ר יוחנן אין מנחמין רשאין לומר דבר עד שיפתח אבל שנאמר *°אחרי כן פתח איוב את פיהו" והדר "ויען אליפז התימני". *א"ר אבהו מנין לאבל שמיסב בראש שנאמר °אבחר דרכם ואשב ראש ואשכון כמלך בגדוד כאשר אבלים ינחם" ינחם, אחריני משמע? אמר רב נחמן בר יצחק ינחם *כתיב, מר זוטרא אמר מהכא °וסר מרזח סרוחים" מרזח נעשה שר לסרוחים, אמר ר' חמא בר חנינא מנין לחתן שמיסב בראש שנאמר °כחתן יכהן פאר" מה כהן בראש אף חתן בראש, וכהן גופיה מנלן? *דתנא דבי ר' ישמעאל °וקדשתו" לכל דבר שבקדושה *לפתוח ראשון ולברך ראשון וליטול מנה יפה ראשון א"ר חנינא קשה יציאת נשמה מן הגוף כציפורי

מתני' *בלא פירוש: **גמ' לחבילא.** חבלה: **גוד גרמא מכבא.** כפלו הלחיים: **נמטו מיא לאנטיכי.** כלומר הדרי מיא למפרע כלפי למעלה: **שייול איצטלא דמלתא.** כלומר יפה מיתה כמלבוש של מילת: **דשלימו זוודיה.** שכלו לו מזונותיו שהוא עני: **עטוף.** כל תורה אור חושך: **אזובגי.** קיניה: **מותא.** כל אדם מת: **(מרעא חבילא). מרעין חיבולייא.** היסורין קן בבית: **דידל ידלוניה.** כלומר מגביהין בהספד למי שמגביה קולו להספד אחרים: **הטריח רבותיו.** שבאין לנחמו: **משמרתו.** שהושיב ירבעם שלא לעלות לרגל: **מעמד במרכבה.** שלא יכשלו: **ינחם אחרים משמע.** שמנחמין יושבין בראש: **סרוחים.** לשון רבים: **לפתוח בראש.** לקרות בס"ת: **ולברך.** ברכת המזון: כליפורי

בלע המות. כדי לסיים בדבר הטוב משום דמועד קטן הוא סוף סדר מועד ומה"מ מתרץ הרב רבי יעקב מאורליינ"ש הא דלהתחיל סדר נשים בס"ו נשים אע"ג דלהתחיל בפורענותא לא מתחיל כדאמרינן ביש טחלין (ב"ב דף קח.) ותירץ דסומכין פורענות דמועד קטן אצל פורענות דיבמות דסמכינן פורענותא לפורענותא ונחמתא לנחמתא*:

צדקיהו מלך יהודה. צדיק גמור היה *אבל במקרא לא מצינו יותר כי אם שעוה להעלות ירמיהו מן הטיט:

ינחם כתיב. בכתובות (דף סט:*) פירשנו בענין אחר שלא כפירוש הקונטרס דהכא:

וליטול מנה יפה ראשון. פי' יש לישראל ליתן לו אבל הוא אין לו ליטול כדאמרינן פ' מקום שנהגו (פסחים דף נ:) הנותן עיניו בחלק יפה כו' מיהו נראה לי דהכן כיון שזהו דינו יכול לראות סימן ברכה ואע"פ שאומרים בפ' הזרוע (חולין קלג.) וכהן ולא שיטול מעצמו אין זה לוקח מתנות כי אם רואה שפיר מה שהוא רוצה ואומר ליתן לו: [וע' תוס' גיטין נט: בד"ה וליטול מנה]

הדרן עלך ואלו מגלחין וסליקא לה מסכת מועד קטן

רלו א מיי' פ"ז מהלכות י"ט הלכה כד ופי"א מהל' אבל הלכה ד סמג עשין ב טוש"ע א"ח סי' תקמז סעיף ב וטוש"ע י"ד סי' סא סעיף ה:

[כדאיתא ב"ב יד:]

רלז ב ג מיי' פי"ג מהלכות אבל הלכה ג סמג עשין ב טוש"ע י"ד סי' שטו סעיף א:

[כד"ה אמר ר"ן]

רלח ד מיי' פ"ד מהל' כלי המקדש הלכה ב טוש"ע א"ח סי' קסז סעיף יד בהג"ה וסי' רא סעיף ב:

[כאדם כאומר להרים התעטפו והתכסו במלבושים נאים כי זה האיש הבא להקבר אצלכם בן גדולים הוא. ערוך]

[שהושיבו אביו שומר שלא יעלה איש לרגל ובטל משמרתו ועלה. ז"ל רש"י במלכים]

[ואין דובר אליו דבר וכתיב אחרי כן פתח איוב את פיהו וענו חביריו כך מלאתי בגי' בתורת האדם להרמב"ן ז"ל]

שמיס סא. הוריות יב: נדרים סב. גיטין נט:

פרש"י על כל עמוד זה המגלה בעין יעקב ע"ש

מגילה ג:

ירמי' ט

ישעי' כה

[בערוך ערך גד בני נמלה פירוש ע"ז]

נדרים סג: כתובות סב. קהלת ז

משלי כה

ויקרא י

שם ט

מלכים א יד

שם

ירמיה לד

זכריה יב

מגילה ג.

[ועי' תוס' ב"ק ג: ד"ה כדמתרגם]

מלכים א כב

ירמיה לט

מלכים ב כב

תענית כב:

[סנהדרין מח:]

איוב ג

כתובות סט.

איוב כט

עמוס ו

ויקרא כא

[עי' תוס' חולין סז. ד"ה ותייבו]

מענות
מטפחות
מקוננות

נושא
1) דרכי הספד ונחמה
א - מענות
ב - מטפחות
ג - מקוננות
2) זמנים שיש הגבלות בהנ"ל

* עי' יעב"ץ

נושא/מבנה
◇ סדרה של דברי הספד שנאמרו ע"י נשי שכנציב ומובא כאן ע"י רבא
(המספרים מתואמים עם פי' הר"ח)

* נלע"ד
פתיחה מצד האבל (ר' ישמעאל) מאפשר לשיטתם של המנחמים כפי שמופיעים בהמשך

נושא/מבנה
△ תנחומים של ד' תנאים שנכנסו לנחם ר' ישמעאל כשמתו בניו
⋈ סגנון התנחומים של כל א' ע"י ידי קל וחומר

⊛ בתוך הסוגריים הגמ' מסבירה את הפסוק והספד שמוזכר בו

נושא/מבנה
⏢ ב' שאלות - שהובטח מיתת צדקיהו ויאשיהו בשלום ובפועל קרה ההיפך

נושא/מבנה
▲ מנין שאבל וחתן יושבים בראש

* עי' רש"י ותוס' בכתובות סט:

נושא
ב' שיטות לתאר הקושי של יציאת נשמה מהגוף

רבינו חננאל

מתני' נשים במועד מענות אבל לא מטפחות מאי אמרן. אמר רבא ויי לאזלא ויי לחבלא. פירוש נשי דשכנציב היו חכמות והיו מענות ואומרות אוי להולך כדכתיב כי הולך האדם אל בית עולמו וסבבו וגו' ואוי למי שהוא ממושכן ונתבע לשלם הפקדון שאצלו. כלומר האדם מתמשכן להשלים רוחו שהוא אצלו פקדון לבעליה. פי' חבלא משכון. פירוש גוד גרמא מכבא ונמטי מיא לאנטוכיא תתוך המאכל מן השיניים ויגיע חמות המים באנטיכי. כלומר כיון שנחתך המאכל מפי החולה בוערת בו חמות ומחממת מי רגליו כחמות אנטיכי. דתנן אנטיכי אע"פ שגרופה אין שותין הימנה מפני שמחממת הרבה. פי' שייול אצטלא דמלתא לבר חורי דשלימו זוודיה. כלומר דומה כאצטלא של מילת לבנה לבן טובים שירד מנכסיו. ושלמה הצידה שלו, הקבורה טובה לו מחיים. ויש שאומרים מי שאין לו בגדים ללבוש ישאל וילך ללות בן טובים של מת ושלמו ימי חייו. עטוף וכסוי טורי דבר רברבי ובר רמי הוה. פי' כמו אדם האומר להרים התעטפו והתכסו במלבושיכם הנאים כי זה האיש הבא להקבר אצלכם בן גדולים הוא. וי"א לבני אדם אומרים התעטפו והתכסו במלבושיכן ועמדו על ההרים וכסו אותן בשעת קבורתו כי בן גדולים ורמים הוא. אתאנא תגרי דעל זבוני מיבדקי. פי' אחינו התגרים שעל קניינם מיבדקי. כלומר במקום סחורתן נבדקין, הנאמנים הם אם לאו. כמו שאומרים (בעירובין סה) בג' דברים אדם ניכר בכוסו ובכיסו ובכעסו. רהיט ונפיל *) בר אודי ואמבדי יוזפתא יזיף. פי' רץ בכל כחו ונופל בין האובדים ועל המעברות מלוה לוה. פי' כמו משל הוא. כלומר אע"פ שאדם רץ בכל כחו כל ימיו כשנופל בין האובדים בין אובדי הדרכים. או כשיגיע לעבור בנהר מתחנן למי שמעבירו ואם אין לו נוטל בהלואה ואינו מוצא. מותא כי מותא. ומרעא חבוליא. פי' המות של זה כמיתת כל אדם. ואריכות חוליו תוספת כמו הרבית על המלוה. שיש מי שפורע חובו היא המלוה שנתנה לו ודיו. ויש מי שפורע **) המלוה היא נשמתו ותוספת על נשמתו צער חליו. תניא היה ר"מ אומר מ"ד טוב ללכת את בית אבל וגו' והחי יתן אל לבו דברים של מיתה. דיספד יספדוניה דיקבר יקברוניה דטעון יטעוניה דידל ידלוניה. איכא דאמרי לא ידל דאדלוניה כדכתיב כי טוב אמר לך עלה הנה מהשפילך לפני נדיב אשר ראו עיניך. כשמתו בניו של ר' ישמעאל נכנסו ד' זקנים לנחמו. ר' יוסי הגלילי. ור' אלעזר בן עזריה ור' עקיבא ור' טרפון. אמר להן ר' טרפון ראו כי חכם גדול ובקי בהגדות הוא אל יכנס אחד לתוך דברי חבירו אמר להן ר' עקיבא ואני אחרון. פתח ר' ישמעאל ואמר רבו עונותיו תכפוהו אבליו הטריח רבותיו פעמים רבות. נענה ר"ט ואמר ואחיכם כל בית ישראל יבכו את השרפה וגו' ומה בני אהרן שלא עשו אלא מצוה אחת שנאמר ויקריבו בני אהרן את הדם אליו. בניו של רבי [ישמעאל] עאכו"כ שחייבין כל ישראל לבכותם. ראב"ע אומר שחייבין כל ישראל לבכות מהכא שנאמר בשלום תמות ובמשרפות אבותיך המלכים הראשונים אשר היו לפניך כן ישרפו לך הוי אדון יספדו לך וגו' והלא דברים ק"ו ומה צדקיה שלא עשה אלא מצוה אחת שהעלה ירמיה מן הטיט זכה לכך. בניו של ר' עאכו"כ. ריה"ג אומר מהכא וספדו לו כל ישראל וקברו אותו כי זה לבדו יבא לירבעם אל קבר יען נמצא בו דבר טוב. והלא דברים ק"ו ומה אביה בן ירבעם שלא עשה אלא דבר אחד שביטל משמרתו ועלה לרגל. וי"א שביטל פרדסאות שהושיב ירבעם שלא יעלו ישראל לרגל כך. בניו של ר' שעשו כמה מצות עאכו"כ. ר"ע אומר מהכא ביום ההוא יגדל המספד בירושלם כמספד הדרימון בבקעת מגידו. ואמר רב יוסף אלמלא תרגומא דהאי קרא לא הוינן ידעי מאי קאמר בעידנא ההיא יסגא מספדא בירושלם כמספד אחאב דקטל יתיה הדרימון בן טברימון. וכמספד יאשיהו בן אמון דקטל יתיה פרעה חגירא בבקעת מגידו. ומה זה שלא עשה אלא דבר אחד דכתיב והמלך היה מעמד במרכבה נוכח ארם עד הערב החזיק בעצמו שלא יאמרו גוסס הוא ויברחו ישראל ותחלת נפילה ניסה בניו של ר' עאכו"כ שכל ישראל חייב לספוד ולבכות עליהם. א"ל רבא לרבה בר מרי כתיב ביה בצדקיהו בשלום

*) אולי צ"ל ביני אובדי ואמעברי וכו'. **) נראה דצ"ל ויש מי שפורע גם רבית המלוה היא נשמתו וכו'.

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] גמ' אמר רב ויי לאזלא ויי לחבילא. פי' אוי לה להליכה כזו שהיא הולכת ואוי לה למשאוי כזה שנושאים את המת. פ"א אוי להולך לממושכנים עליו: ב] שם עטוף וכסו טורא. פי' התעטפו והתכסו ההרים כתשך שבן גדולים ובן גבוהים היה שמת הזה: ג] שם רהיט ונפיל אמעברא ויזופתא יזיף. פי' רהיט תגר וסרחן היה כל ימיו ועכשיו נפל ריקם בלי ממון אמעברא כבקיק לעבור מן העולם וצריך ללוות ממון לתכריכין: ד] שם אתנא תגרי אזובגי מיבדקו. פי' אהינו הסוחרים דאזובגי מיבדקו באחריתם נראה עסרס כגון זה שאין לו עכשיו במה לקבור ועל מת עני אומרים אותו כדי שירחמו עליו. מע"י קטן: ה] שם מותא כי מותא ומרעין חיבוליא. פי' דמיתתו היא כמיתת כל אדם שהכל מתים. אמנם מרעין חיבולייא סיסורים קשים הו"ל יותר מאשר ב"א. ג"ז מלאתי בע"י קטן. ונלע"ד לפ"ז דגרס"י בד"ה מרעא חבילא וכו' צ"ל היסורין קן בבית עכ"ל וכצ"ל ופי' דבריו דהיסורים הם בפנים ואינן ניכרין אף דמיתתו היתה שלימה כמיתת אחרים ודו"ק:

* סדר המספרים שסומנו כאן הם לפי מה שמסומן למעלה בגוף הגמ'